

Н. М. Дмитришина,

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті розглядається суть та структура іншомовної комунікативної компетентності, що є складовою професійної, а також аналізуються особливості її формування у студентів немовних спеціальностей.

Ключові слова: комунікативна компетентність, професійна компетентність, лінгвістичний матеріал, екстралінгвістичний матеріал, мультимедійні технічні засоби.

В статье рассматривается суть и структура иноязычной коммуникативной компетентности, что есть составляющей профессиональной, а также анализируются особенности ее формирования у студентов неязыковых специальностей.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность, лингвистический материал, экстралингвистический материал, мультимедийные технические средства.

The article discloses the problem of formation of communicative competence under the conditions of Ukraine's integration into the European federation. The author analyzes the interpretations of the term «competence», which were made by other scientists. According to them this concept means the acquired during the education system of knowledge, skills, spiritual values and experience which can be effectively used in practice. The author points out that foreign language communicative competence is an ability of a person to interact with the native speakers, using not only linguistic potential of the language, but also involving the effective elements of verbal and not verbal behavior and taking into account some national and cultural values during communication. The author distinguishes between two notions «communicative competence» and «professional competence». She tells that communicative competence is the basic condition of professional one, which consists of operating and communicative functional components. The process of effective formation of communicative competence depends on several psychological aspects, especially on the individual experience in communication. Much attention is paid to the motivation of the foreign language learning by students of not linguistic specialties. The lecturer should explain the group the advantages, which the knowledge of language proposes. Students should be able not only to speak foreign language but also to think that considers substitution of the linguistic elements of the native language with the foreign ones. The process of foreign language learning should be based on professional connections it means that authentic texts of some specialty must be used. Multimedia technical means must be also represented at class. While watching or listening science fiction programs students will be able to overcome language barrier. The author stresses that special attention should be paid to adopting extralinguistic information about the country the language of which students learn (its culture, traditions, values, etc) that will give the opportunity to form the communicative culture of students.

Key words: communicative competence, professional competence, linguistic material, extralinguistic material, multimedia technical means.

Інтеграція України в європейський простір та посилення міжкультурних та міжнаціональних зв'язків вимагає перегляду основних завдань, цілей та методів підготовки учнівської і студентської молоді до входження на професійну міжнародну арену. Метою сучасної системи освіти повинно стати формування нового типу висококваліфікованого спеціаліста, здатного ефективно конкурувати на світовому ринку праці. Таким чином, зростають і вимоги до фахівців, які повинні мати не лише високий рівень фахових знань, умінь та навичок, а й володіти іншомовною комунікативною компетенцією. Це передусім вимагає посилення мотиваційної складової вивчення іноземної мови та усунення відчуття «мовної замкнутості» всередині власної держави.

Оновлення змісту іншомовного професійного навчання в умовах входження України у світовий освітній простір вимагає розробки нових методів організації навчального процесу, що спрямовується на набуття студентами високого рівня іншомовної комунікативної компетентності. Дослідження цієї проблеми стало предметом наукових праць багатьох вчених, зокрема, В. Борщовецької, І. Ковальчук, В. Коростильова, Є. Пассова, І. Ставицької, О. Тарнопольського та інших. Вони зосереджують свою увагу передусім на дидактичних аспектах іншомовної комунікативної компетентності, виділяють її зміст, структуру, аналізують основні компоненти. У свою чергу дослідники А. Андрієнко, Н. Андрущенко, І. Забіяка, С. Козак, Л. Онуфрієва, О. Павленко, Н. Пруднікова, О. Тинкалюк, В. Триндюк, Ю. Чапук, Н. Чернова, Т. Шевчук та інші розглядають складову професійної іншомовної компетентності та особливості її формування у студентів немовних спеціальностей. Великий інтерес дослідників до даної проблеми засвідчує її важливість не лише на індивідуальному (з точки зору окремого студента), а й на загальнодержавному рівні.

Завдання нашого дослідження полягає у розкритті змісту та структури іншомовної комунікативної компетентності та особливостей її формування у студентів немовних спеціальностей.

Щоб з'ясувати сутність головного поняття нашого дослідження проаналізуємо тлумачення терміну «компетентність», що пропонується різними авторами. Отже, компетентність, на думку вчених С. Шишова та В. Кальней – це здатність (уміння) діяти на основі здобутих знань [7, с. 263]. Дослідник А. Хуторський визначає це поняття як сукупність особистісних якостей індивіда (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності у певній соціально і особистісно значущій сфері [5, с. 153]. Науковець Ф. Шаріпов розглядає компетентність як сукупність рис (характеристик) особистості, що дозволяють їй якісно виконувати визначену діяльність, що направлена на вирішення проблем (задач) в конкретній галузі. Компетентність, на його думку, – це те, чого досяг конкретний спеціаліст, вона характеризує міру освоєння компетенції і визначається можливістю вирішувати поставлені «місцем» задачі [6, с. 73]. Таким чином, можемо зробити висновок, що компетентність – це набута у процесі навчання система знань, умінь, навичок, ціннісних орієнтацій та досвіду, що можуть бути комплексно та ефективно застосовані на практиці.

З огляду на розглянуту вище проблему, спробуємо проаналізувати поняття «іншомовна комунікативна компетентність», її суть та структуру. У сучасних наукових дослідженнях цей термін тлумачать як необхідний людині рівень сформованості досвіду міжособистісної взаємодії, щоб успішно функціонувати у суспільстві з огляду на власні здібності і соціальний статус [1, с. 13]. Це здатність взаємодіяти із носіями іншої культури, використовуючи лінгвістичний, психологічний та соціальний потенціал мови, вибирати ефективні прийоми вербальної та невербальної поведінки, враховувати у процесі спілкування певні національні та культурні норми та цінності. Процес набуття іншомовної комунікативної ком-

петентності вимагає формування у студентів цілісної картини світу, системи загальнолюдських та загальнонаціональних цінностей, духовності та етнічної й релігійної терпимості.

Процес вивчення іноземної мови як нефахової дисципліни передбачає засвоєння лінгвістичних аспектів мови, а також системи невербальних засобів для здійснення професійної діяльності в умовах багатонаціонального і полікультурного простору. Комунікативна компетенція у даному випадку є складовою професійної, невід'ємною умовою підвищення рівня останньої. Це комплекс знань, умінь і навичок, які дозволяють успішно використовувати іноземну мову як у професійній діяльності, так і для самоосвіти та саморозвитку особистості. Іншомовну професійну компетентність майбутнього фахівця науковці ж визначають як сформовану в процесі вивчення іноземної мови здатність вільно і адекватно до умов соціально-рольових ситуацій професійної діяльності розуміти й зумовлювати відповідні мовленнєві висловлювання згідно з теоретичними положеннями і знаннями, що виконують інформаційно-комунікативну функцію, а також практичні вміння та навички, які забезпечують перцептивно-комунікативну та інтеракційно-комунікативну функції спілкування за допомогою засобів іноземної мови [2, с. 12].

На думку дослідниці О. Тинкалюк іншомовна комунікативна компетентність є ключовою характеристикою професійної складової фахівця, що включає в себе такі структурні компоненти:

- діяльнісну (знання, уміння, навички та способи здійснення професійної діяльності);
- комунікативну (знання, уміння, навички та способи здійснення професійного спілкування) [4, с. 55].

Ефективність формування комунікативної компетентності залежить від низки психологічних факторів, що впливають на успішність засвоєння основних компонентів спілкування, зокрема, від індивідуального досвіду цього процесу, від перцептивно-рефлексивних здібностей особистості. Адже, відомим є той факт, що не всі студенти вищих навчальних закладів мають достатньо сформовані вміння спілкування рідною мовою. Задля вирішення цієї проблеми необхідною є одночасна, злагоджена робота викладачів рідної та іноземної мови, їх співпраця спрямована на заповнення прогалів психо-вербального характеру.

Важливим, на нашу думку, є також посилення мотиваційної складової вивчення іноземної мови у студентів немовних спеціальностей. Викладач повинен чітко пояснити та проаналізувати усі сфери використання вивченого мовного матеріалу, зростаючий потенціал для саморозвитку та професійного вдосконалення тих, хто володіє однією або декількома іноземними мовами. Разом із тим необхідно за допомогою роз'яснення усунути у студентів відчуття «мовної замкнутості» всередині власної держави. Зважаючи на політику нашої держави у сфері міжнародних зв'язків та певної замкнутості кордонів молоді спеціалісти стикалися із низкою труднощів у їх намірі отримати перспективну роботу або пройти стажування за рубежом. Зміна курсу міжнародної політики дасть змогу фахівцям активно влитися у світовий професійний та науковий простір. Цей аргумент повинен стати вагомим мотиваційним стержнем до вивчення іноземної мови студентами усіх спеціальностей.

Вивчення іноземної мови повинне мати на меті не лише набуття студентами немовних спеціальностей практичних знань із граматики та лексики, а й, як стверджує дослідниця Л. Онуфрієва, формувати у них здатність і вміння мислити і спілкуватися іноземною мовою, що передбачає послідовне «заміщення» елементів рідної мови елементами іноземної, а також набуття здатності «переключення» мислення з однієї мови на іншу [3, с. 34]. Однак значно ускладнює цей процес обмежена кількість годин для вивчення іноземної мови на немовних спеціальностях, що практично унеможливує розвиток усно-мовленнєвої комунікативної компетентності студентів. Таким чином, злагоджену роботу у цьому напрямку потрібно проводити як на найвищому рівні (збільшення аудиторних годин) так і на рівні практичних занять із студентами.

З метою підвищення інтересу студентів до вивчення іноземної мови навчальний процес повинен мати цілеспрямований характер, тобто орієнтуватися на досягнення певного результату, отримання бажаної інформації. Матеріал, що подається для засвоєння необхідно підбирати з урахуванням професійного спрямування, а також постійно оновлювати, уникати застарілої інформації, що теж може знижувати мотивацію студентів до вивчення курсу іноземної мови. Викладач повинен бути готовим поєднувати загальні вміння і навички студентів з іноземної мови з їх професійними знаннями у певній галузі науки чи техніки. Задля цього у навчальному процесі необхідно використовувати автентичні тексти з певної сфери знань, періодичні видання, наукові монографії. За словами Л. Онуфрієвої, читання професійно-орієнтованих текстів іноземною мовою студентами немовних спеціальностей вимагає залучення когнітивно-комунікативного підходу, який розглядає текст як єдність комунікації та когніції. Таке читання, на думку дослідниці, повинне націлюватися не лише на розуміння інформації, а й на її подальше використання у ході виконання вправ комунікативного характеру, спрямованих на досягнення практичної мети [3, с. 34–35].

Ще одним засобом ефективного формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей є використання мультимедійних технічних засобів. Аналізуючи наукові дослідження у цьому напрямку та беручи до уваги власний досвід, можемо стверджувати, що демонстрація аудіо та відеоматеріалів з лексико-граматичними структурами, що вивчаються значно підсилюють інтерес студентів до нового навчального матеріалу, адже це унаочнює процес його практичного застосування та дозволяє нівелювати розрив між теоретичним навчанням та практичним втіленням мовних вмінь та навичок.

Використання мультимедійних технічних засобів у роботі зі студентами немовних спеціальностей дає змогу візуально продемонструвати стильові особливості ділового спілкування іноземною мовою. Автентичні матеріали такого формату дозволяють виокремити лексико-граматичні та інтонаційні структури, що застосовуються у професійно-комунікативній сфері. Разом із тим використання ресурсів Інтернету дозволяє використовувати лінгвістичні сервіси у якості методичного матеріалу. Так, наприклад, он-лайн конференції та лекції з певного фаху створюють умови для входження студентів у сферу іншомовного професійного спілкування, що дозволяє подолати існуючий мовно-психологічний бар'єр. Цьому також сприяє і спілкування з носіями мови, що також можливе при залученні студентів до он-лайн конференцій.

Формування іншомовної комунікативної компетентності передбачає також засвоєння екстралінгвістичного матеріалу, необхідного для ефективного спілкування та взаєморозуміння. Ознайомлення студентів із лінгвокраїнознавчими реаліями країни, мову якої вони вивчають дозволяє уникнути певних інокультурних непорозумінь. Введення студентів у іншомовний комунікативний процес неможливе без принципового ототожнення загальних відомостей комунікантів про оточуючу дійсність. З огляду на це, у ході вивчення іноземної мови слід залучати студентів до ознайомлення із новою національною культурою, її традиціями, побутом та реаліями країнознавчого характеру. Разом із тим, реалізуючи виховну мету вивчення мови, слід розвивати у молоді норми етики та моралі міжособистісної взаємодії, прищеплювати систему загальнолюдських цінностей та розуміння національної, етнічної та релігійної рівності. Врахування цих елементів у процесі вивчення іноземної мови дозволить сформувати у студентів не лише іншомовну комунікативну компетентність, а й комунікативну культуру.

Отже, проаналізувавши суть та структуру іншомовної комунікативної компетентності, та розглянувши окремі етапи її формування, ми дійшли висновку, що компетентність у ході вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей характеризується сукупністю знань, умінь та навичок лінгвістичного та екстралінгвістичного плану та готовністю молодих спеціалістів брати участь у комунікації з представниками інших етнокультур. У ході формування мовної компетентності у студентів немовних спеціальностей слід звертати увагу на мотиваційну складову вивчення іноземної мови, на ціленаправленість, послідовність цього процесу та на зв'язок із їх професійною діяльністю. Оскільки комунікативна компетентність є вагомою складовою професійної, то процес її формування повинен стати одним із першочергових завдань вищої освіти. Проте багато питань все ж залишаються мало дослідженими, такими, що потребують більш детального вивчення, зокрема використання автентичних наукових періодичних видань у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей.

Література:

1. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т. Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13–16.
2. Козак С. В. Формування іномовної комунікативної компетенції майбутніх фахівців морського флоту : Автореф. дис.... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти» / С. В. Козак. – Одеса, 2001. – 31 с.
3. Онуфрієва Л. А. Формування іншомовної комунікативної культури особистості в процесі оволодіння іноземною мовою професійного спрямування / Л. А. Онуфрієва // Діалог культур – діалог про мир і в ім'я миру : міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 жовтня 2012 р. : Дніпропетровськ, 2012. – С. 32–36.
4. Тинкалюк О. Сутність і структура іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей вищих навчальних закладів / О. Тинкалюк // Вісник Львівського Університету. – 2008. – Вип. 24. – С. 53–63.
5. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – 2002. – № 5. – С. 135–157.
6. Шарипов Ф. В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза / Ф. В. Шарипов // Высшее образование сегодня. – 2010. – № 1. – С. 68-79.
7. Шишов С. Е. Школа: мониторинг качества образования / С. Е. Шишов, В. А. Кальней. – М. : Педагогическое общество России, 2000. – 316 с.